

**The Abraham & Millie Arbesfeld
Kollel & Midreshet Yom Rishon**
Sunday Morning Learning Programs for Men & Women

W W W.KOLLELYOMRISHON.ORG
W W W.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*What if the
Lights Go Out?*

Rabbi Daniel Feldman
כ"ט כסלו תשע"ח • December 17, 2017

(1) שבת כא.

אמר רב הונא: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה, בין בשבת בין בחול. אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא קסבר: כבתה זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה. ורב חסדאמר: מדליקין בהן בחול, אבל לא בשבת, קסבר: כבתה אין זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה. אמר רבי זירא אמר רב מתנה, ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רב: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת. אמר רבי ירמיה: מאי טעמא דרב - קסבר: כבתה אין זקוק לה, ואסור להשתמש לאורה.

(2) רמבם הלכות חנוכה ד:

אמר רב הונא: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה, בין בשבת בין בחול. אמר רבא: מאי טעמא דרב הונא קסבר: כבתה זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה. ורב חסדאמר: מדליקין בהן בחול, אבל לא בשבת, קסבר: כבתה אין זקוק לה, ומותר להשתמש לאורה. אמר רבי זירא אמר רב מתנה, ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רב: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת. אמר רבי ירמיה: מאי טעמא דרב - קסבר: כבתה אין זקוק לה, ואסור להשתמש לאורה.

(3) שו"ע או"ח תרע"ג:ב ורמ"א שם

הדלקה עושה מצוה. לפיכך אם כבתה קודם שעבר זמנה אינו זקוק לה, ואפילו כבתה בערב שבת קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. וכן אם לאחר שהדליקה באלתקנה וכיבה אותה בשוגג, אינו זקוק לה. *הגה ואם רוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה.*

(4) ט"ז סק"ח וסק"ט

(ח) הדלק' וכו' לפיכך אם כבתה כו'. איני יודע היאך תלוי זה בזה דאפי' א"ת הנח' עושה מצוה הוה הדין כן ותו דבגמרא הביא הרבה הוכחות דלא קי"ל הנחה עושה מצו' ואמאי לא הוכיח ממה דקי"ל כבת' אין זקוק לה אלא נרא' דכאן לא בא לאפוקי ממ"ד הנח' עושה מצוה אלא ה"ק כיון שהדליק תכף קיים המצו' ע"כ אם כבתה אין זקוק לה:
(ט) ואפי' כבת' בע"ש כו'. יש לי מקום עיון בדברים אלו שהם בת"ה סי' ק"ג/ב/ו ואעתיקם וז"ל יראה דאין זקוק לה אפי' כה"ג ואע"ג דעיקר המצו' מצ"ה כמ"ש המרדכי ולכך היינו יכולי' לו' דאם כבתה קודם התחלת קיום המצו' זקוק לה אמנם מדמברכי' מבעוד יום להדליק נר של חנוכה ואע"ג דליכא מצו' עדיין מ"מ כיון דא"א בע"א חשיבא הכשר מצו' כדפי' התוס' ריש יבמות גבי הכשר מצו' דכיבוד אב ואם וכו' ולכן מברכי' עליה ולה"נ אי כבת' אין זקוק לה שהרי כבר הותחל' המצו' בהכשר וראיה מדהתירו בחנוכה בשבת בשמינים האסורים בנר שבת והטעם משום דאסור להשתמש לאור' כדלעיל והשתא א"ת בנדון דידן דזקוק לה אמאי שרי ליחוש דלמא כבתה אחר קבלת השבת שהיא צ"ל קודם בין השמשות וכו' משך ב"ה אכתי ליכא קיום מצו' כמש"ל בשם המרדכי ונמצא בטל מן המצו' ואיכא למיגזר בהכי דלא מצו' להדליק עכ"ד ולא נתיישבו לי דברים אלו דלפי הנרא' ודאי מ"ש כבתה אין זקוק היינו אם דלק עכ"פ בזמן החיוב דהיינו משתקע החמ' ואם דלק קודם לזה קצת וכבה באותו קצת ודאי זקוק לה אלא דבשבת שא"א להמתין עד שקיעת החמה בהדלק' וצריך להתחיל קודם לו מקרי אותה שעה זמן התחל' כמו בחול מסוף שקיע' דהכי תקנו חכמים שידליק בשע' שיש לו היתר להדליק וזהו לא מקרי הכשר מצוה אלא מצוה ממש הוה כיון דאות' שעה הוה כמו אחר שקיעת החמה וע"כ מותר להדליק בשמינים הפסולים בשבת ולא חיישינן שמא יכבה אחר קבלת שבת דאז הוה ממש כמו שבת עצמו ואם ידליק בהם לפני קבלת שבת אה"נ דא"צ [דצריך] לחזור ולהדליק ואפי' בכל השמינים הדין כן משא"כ קודם קבלת שבת שיש לו עדיין היתר להדליק מי יאמר לנו שאות' שעה הוה כמו אח"כ ודאי אין דנין אפשר משא"א ואע"פ שנתנו לו חכמי' רשות לברך קודם הזמן של קבלת שבת מ"מ לא הוה אז שבת ממש ודבר זה דומה לההיא דרב צלי של שבת בע"ש ובודאי לא נעש' שבת ממש לחייבו אם עשה מלאכ' באות' שעה שהקדים כאלו עשה בשבת עצמו ואע"ג דבתפל' עשה כבר שבת ה"נ ממש כן דבב"י סוף סי' תרע"ב מביא בשם מהרי"א דמפלג המנחה יכול להקדים דומיא דרב צלי שבת בע"ש ותו דגם בהדלקת נר של שבת איתא לעיל סי' רס"ג שיש היתר לעשות מלאכ' עד ברכו אע"פ שכבר בירך להדליק נר של שבת וה"נ כאן לענין נר חנוכה באמת דנימא שקיים המצו' במה שדלק אות' שעה ומה"ט נדחה נמי מ"ש ת"ה מההיא דשחוט לי בשל לי דחשיב קיום מצו' דהתם נמי כיון שרוצה להאכיל לאביו צריך שישחוט לו תחל' וזה הוה כמו אחר קבלת שבת דהכא. שוב ראיתי שגם רש"ל כתב בקיצור דיני' שלו דזקוק להדליק שני' בע"ש ולא כמהרי"א עכ"ל. עכ"פ נ"ל שאין לברך שנית כשידליק אם כבתה קודם קבלת שבת דהיינו כל זמן שיש עדיין היתר מחמת זמן קבלת שבת לפי הדין אלא יחזור וידליק בלא ברכה דהרי כבר בירך בהיתר כנ"ל ברור אע"פ שכ' רמ"א כן במי שרוצה להחמיר כו' נ"ל שמצד הדין יש לפסוק כן:

(5) רמב"ם הל' תמידין ומוספין ג:י"ב

מהו דישון המנורה, כל נר שכבה מסיר הפתילה וכל השמן שבנר ומקנחו ונותן בו פתילה אחרת ושמן אחר במידה והוא חצי לוג, וזה שהסיר משליכו במקום הדשן אצל המזבח עם דישון המזבח הפנימי והחיצון ומדליק נר שכבה, והדלקת הנרות היא הטבתם, ונר שמצאו שלא כבה מתקנו.

(6) שלחן ערוך יורה דעה שה:יא

אין הבכור ראוי לפדיון עד שיעברו עליו שלשים יום; ואחר שלשים יום יפדנו מיד, שלא ישהה המצוה. ואם חל יום ל"א להיות בשבת, אין פודין אותו בשבת, אלא ימתין עד יום א'. יש אומרים דאין לעשות פדיון הבן בחול המועד (במהר"ו בשם ספר המצות מצוה 47), ויש מתירין). (תוספות פ"ק דלק), (וכן עיקר).

(7) תוס' שבת שם ד"ה ומותר

ומותר להשתמש לאורה - וא"ת מנא ליה לרבא דסבר רב הונא דמותר להשתמש לאורה דילמא הא דאמר אין מדליקין בשבת משום דסבר כבתה זקוק לה.

(8) רא"ש פסחים א:י

אמר רב יהודה אמר רב הבודק צריך שיברך. דלא תימא אינה כל כך מצוה כיון דאינה אלא לבער את החמץ מן הבית. ומה שאין מברכין על ביעור בשעה חמישית בשעה שהוא מוציא החמץ מן הבית והוא מצוה מן התורה כדכתיב ביום הראשון תשביתו שאור מבתים ודרשינן לעיל דביום הראשון היינו ב"ד. אומר אני דהוצאת חמץ מן הבית קודם זמן איסוריה לא נפיק מתשביתו דהא אמר רבי עקיבא לעיל (דף ה ב) תשביתו היינו שריפה. ולא צותה תורה לשורפו אלא אחר שכבר נאסר. מידי דהוה אנתר. (לקמן דף כז ב) אבל בעוד שהוא מותר באכילה לא ישרפנו ומה שמוציאין אותו מן הבית היינו שלא יעבור עליו בבל יראה ואין מפורש בו מצות עשה מן התורה שיהא מצוה לברך עליו. ומן הראוי שיברך קודם בדיקה על בדיקת חמץ ותקנו לומר על ביעור חמץ לפי שלאחר הבדיקה מיד הוא מבטל והיינו ביעור לחמץ שאינו ידוע לו ומצניע את הידוע לו ואוכל ממנו עד שעה חמישית ואז מבערו מן הבית ועל עסק זה נגררה הברכה של בדיקה שהיא תחלת הביעור ונגמר בשעה חמישית. והא דלא מברכין עלה שהחיינו אע"ג דבאה מזמן לזמן. נ"ל כיון דמצוה זו אינה אלא לצורך הרגל לתקן הבית ולבער החמץ מתוכו לצורך המועד שמכנין לה אזמן דרגל מידי דהוה אעושה סוכה ולולב לעצמו דמחויב לברך שהחיינו בעשייתו אלא שמכ"ל ליה אזמן דרגל (פ' לולב וערבה ס"ס לז). וי"א שאין לבודק לדבר עד שיגמרו הבדיקה ויש מוסיפין עוד יותר ואומרים שאם סח בדברים דעלמא שלא מעין הבדיקה שצריך לחזור (ולבודק) ולברך וכל זה אין נראה לי אלא שיש ליזהר שלא יסיח בין ברכה לתחלת הבדיקה ואחר שהתחיל לא הויא שיחה הפסק מידי דהוה אישיבת סוכה וכאדם המדבר בתוך סעודתו דלא הויא שיחה הפסק להצריך לחזור ולברך על הסוכה וברכת המוציא דלא מצינו דשיחה הוי הפסק אלא בין תפילין לתפילין משום דברכה ראשונה קיימא נמי אהנחת תפילין של ראש ואם סח צריך לברך פעם אחרת להניח תפילין לפר"ת ולרש"י נמי כיון דתרי מצות נינהו ולא מעכבי אהדדי ואם לא סח אין צריך לברך על מצות תפילין א"כ הוי היסח הדעת. ומיהו לכתחלה טוב ליזהר שלא יעסוק בשיחה בטילה עד שיגמור כל הבדיקה כולה כדי שישים אל לבו לבדוק בחדרים ובעליות ובכל מקום שמכניסין בו חמץ. ואם בע"ה אינו יכול לטרוח לבדוק בכל המקומות שבבית יעמיד מבני ביתו אצלו בשעה שהוא מברך לבדוק ויתפזרו לבדוק איש איש למקומו על סמך הברכה שיברך בע"ה כדנתיב בתוספתא דברכות (פ"ו) עשרה שעושין מצוה אחת אחד מברך לכולם:

מאי מברך רב פפי משמיה דרבא אמר על ביעור חמץ. רב פפא אמר לבער חמץ [דף ז ע"ב]. והלכתא על ביעור חמץ פירוש גם על ביעור חמץ אע"ג דבלבער כ"ע מודו ובעל ביעור פליגי משום דאמר במס' ברכות (דף נ א) מברכותיו של אדם ניכר שתלמיד חכם הוא והמברך על ביעור ניכר שתלמיד חכם הוא ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע כדאמר בפ' כיצד מברכין (דף לח ב) משתבחין רבנן לר' זירא [את] בר רב זביד דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא אמר להם לכשיבא לידכם הביאוהו לידי כי אתא קריבו ליה תכא ואפיקו ליה ריפתא א"ל לטעום מר מידי אמר לו לישרי לן מר ופתח ואמר מוציא לחם מן הארץ אמר זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא בשלמא אי אמר לן המוציא אמר לן טעמא ואשמעינן הלכתא אלא אמר מוציא מאי קמ"ל במוציא כ"ע לא פליגי אלמא שצריך להשמיענו חדוש בברכותיו ולכך נהגו לברך על ביעור חמץ לאשמעינן דגם זה להבא משמע ושלא יטעו לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא. ומה שחלקו במטבע ברכות יש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתיקנו בלמ"ד ר"ת ז"ל היה נותן טעם לדבר דכל מצות דנעשות מיד שייך לברך עליהן על כגון על מקרא מגילה על הטבילה על נטילת ידים על הפרשת תרומה על אכילת מצה

על אכילת מרור אבל להניח תפילין להתעטף בציצית ולישב בסוכה יש בהן שיהוי והלשון מורה על כך להיות מעוטר בתפילין ולהיות עטוף בציצית ולישב בסוכה לאכול ולטייל כל היום ולהדליק נר חנוכה יש שיהוי במצותה כדאמרינן בבמה מדליקין (דף כא ב) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וכן לשמוע קול שופר יש שיהוי להפסקה בין התקיעות דעיקר מצות שופר על סדר הברכות. ומה שאין מברכין על קריאת הלל ואנו מברכין על מקרא מגילה היינו טעמא לפי שקוראים את המגילה בלא הפסק אבל בקריאת ההלל מפסיקין והצבור עונין ראשי הפסוקים. ועוד דאמרינן בפסחים (דף קיז א) דעיקר קריאת הלל תקנו נביאים הראשונים לקרותו על כל צרה שלא תבא על הצבור לכשיגאלו גומרינן את הלל הלכך שייך ביה האי לישנא לקרות את הלל דכל מצוה שאינה חובה תמיד לא שייך ביה על ומה שמברכין להכניסו וכו' משום דברכה זו לא נתקנה לגמרי על מצוה זו תדע דהא מברכין אותה לאחר המילה אלא נתקנה להודות ולהלל ולשבח להקב"ה שצוה לעשות מצוה זו בכל פעם שתבא לידינו. ומה שמברכין בתפילין של יד להניח ועל של ראש על מצות משום דלא רצו חכמים לתקן שתי ברכות זו אחר זו במצוה אחת שוות ותקנו בשל ראש על מצות שהיא גמר המצוה. וריב"א היה מחלק דמצוה דאפשר לעשות ע"י שליח מברך על אבל מצוה שהוא בעצמו צריך לעשותה צריך לברך בלמ"ד וזו היא קצת סברת הש"ס דלמול משמע דלא סגי דלאו איהו מהיל(ה) ועל שופר אנו מברכים לשמוע בקול שופר דלא סגי דלאו איהו שומע ולקרוא את הלל אע"פ דשומע כעונה כמו גבי מקרא מגילה מ"מ מצוה לענות בראשי הפרקי' אע"פ דשומע כעונה. ועל הטבילה אע"ג דטבילת טמאים א"א לעשות ע"י שליח כיון דטבילת כלים אפשר לקיים ע"י שליח לא פלוג. גם משום דטבילת גרים שהיא לאחר הטבילה. ועל נטילת לולב לפי שפעמים מברך אחר שיצא בו שכבר נטל לא שייך לברך ליטול משום דלהבא משמע והיינו נמי טעמא דעל נט"י. ולהדליק נר של חנוכה אע"ג דאפשר לעשות ע"י שליח אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס וכן נר של שבת ועל ספירת העומר לפי שנהגו שש"צ מברך להוציא את מי שאינו יודע לברך לכך מברכין על. ובתפילין נמצא בספרים מדויקים במצות תפילין וכן כתב רב אלפס ז"ל. ועל התורה מברכין באשכנז לעסוק בדברי תורה. ולפי טעם זה מברכין לאכול מצה ולאכול מרור:

ומיבעי ליה לאיניש לברוכי ברישא והדר בדיק. דאמר רב יהודה אמר שמואל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן. אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה. מ"ט דאכתי גברא לא חזי. ת"ר טבל ועלה בעלייתו אומר בא"י אמ"ה אקב"ו על הטבילה ומפרשי לה רבנן דטבילת גר בלבד קאמר דלא מצי למימר קודם טבילה אקב"ו אבל שאר חייבי טבילות מברכין ואח"כ טובלים דהא קי"ל נדה קוצה לה חלה ומחייבא לברוכי להפריש חלה. ותנן נמי (ברכות כו א) גבי זב שראה קרי ונדה שפלטה שכבת זרע צריכין טבילה טעמא דראה קרי ופלטה שכבת זרע צריכין טבילה הא לא ראה קרי ולא פלטה ש"ז קורא ומתפלל ואין צריכין טבילה. ור"י מפרש דאין למחות בנשים שמברכות אחר טבילה ולא קודם כיון דאיכא גר דלא מצי לברך עד לאחר הטבילה לא פלוג. והאי טעמא נמי שייך בנטילת ידים שנהגו לברך אחר הנטילה לפי שבבקר כשידיו מלוכלכות לא מצי לברוכי עד אחר הנטילה לכך נהגו לעשות כן אף בנטילה דסעודה. ועוד יש טעם אחר בנטילה כיון דמברך קודם ניגוב גם זו מצות נטילה כדאמרינן בסוטה (דף ד ב) כל האוכל פת בלא ניגוב כאילו אוכל לחם טמא: